FABRIKSMÄRKE.
KOPIEBOK
J·O·O·&·S
N:o 806

M. 455

Sigfrid Svensson
II: samlingen

Sommaren 1922

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folkliv forskning vid Lunds universitet

s. 116 i fotbok

Fjärdingsman Erik Nilsson berättar

[F. d. lantbrukare i Ö. Ingelstad, där han brukat sin fadersgård. Bosatt i Ö. Ingelstad, kommunalordförande — 69 år.]

Goa väita

. Mor hade strängeligen förbjudet oss att slå ut varmt vatten på marken, för då brände vi Goa väita. Nej, det fick vi inte göra vid någon tid. Hon talade om, att de satte något åt henne julafton. Tkom det då bort, så var det bra.

Mor berättade att på ett ställe var det hål på golvet vid bordändan, det var till Goa väitas bostad. Man trodde att hon höll vakt om barnen och barnman hade lämnat ett barn ensamt, men det kom ut för någon förhet. Och då skulle hon hämnas på Goa väita och hällde varmt vatten i hålet. Då kom Goa väita upp

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

M. 455

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

om natten och sa: Där du bränner mitt hår, skall jag bränna din gård. Och följande natt brände gården av.

Goa Nisse

Goa Nisse var en annan sak. Han kunde draga till och från. Den som vårdade honom drog han till. Jag minns att min fars stall var där en ekestolpe vid sjöstan, som där var flera hål borrade i. Men där var i natta träpluggar, de kunde vara så stora som en flaskekork. De skulle binda Nisse för att han skulle bli bibehållen i gården.

Gräva ned levande djur

J[ohan] P[ersson] i Tjustorp hade otur med sina djur. Det kom ut ett rykte, att han grävt ned en levande hund vid tröskeln i stallen. Det var fråga om att där skulle bli undersökning, men så blev det nedlagt. Det är en 10 år sedan eller något mer.

Det var en gumma här som hade sådan otur med kreaturen. Hon kom in en gång och vi hade tal om det och då sa hon: Vi ha grävt ned både levande och döda höns, men det har inte gjort någon nytta.

Kreaturen tagas ut

Min far brukade, när kreaturen skulle tas ut på bete ge vardera kon två siller, som han hade skuket grön tjära, trätjära, på. Det har jag själv varit med om.

Stål i väden

Skärtorsdagsafton innan solen gick ner skulle där läggas stål i väden på loftet för att inte hon, som reste till Blåkulla, hästan eller kärringen, ja, hon hade något särskilt namn, skulle berova den dess kraft. De la också stål utanför stallet.

Illoka

Det var en som hette Thulin i Hannas. Han skulle vara klok, var så där lite doktor och kunde bota kreatursjukdomar. Så hände det verkligen därhemma att vi hade en ko som blev sjuk natten mel-

lan skärtorsdag och långfredag. Allt som fattades kon var förstås att hon var utsvalten. Då forades det bara med halm och kon var mager och maktade knappt stå. Och så skulle hon mart kalva också. När Thulin kom gick han ner i stallen och när han såg kon sa han: Där är många resta men jag skall mart driva henne härifrån. Så kom han in och fick en mapps, det tyckte han bra om. Mor undrade då om det verkligen var möjligt att häxorna kunde göra korna någon skada. "Ja", sa han, "jag såg dem i går kväll hur de kom farande förbi den ena efter den andra. Det var en som jag kände och jag sa till henne: 'Var ska du hän?' Och då vände hon om igen." Sén tog han upp något ur västfickan och fick en linnelapp av mor, som han la det i. Sén gick ner i stallen, men det var ingen, som fick gå med honom. När han kom in igen sa han: Seså, nu skall hon mart vara bra, du behöver nu bara, sa han till far, ge henne lite gott foder. Och 8 dagar (en morgon) där efter

M.455

FOLKLIVSARKIVET LUND

när vi satt och åt frukost, hade kon lyft upp klinkan på stalldorren och kom ut på gården. Och hon var frisk alltid. Men det var väl det goda fordret som gjorde det.

Stål vid kalvning

När en ko kalvade, skulle man första gången hon kom ut på gården efter kalvningen lägga ett stål utanför tröskeln, där hon skulle gå över. Det har jag själv varit med och det bästa stål man kunde få var ens "lommekniv" [= fickkniv] Det var för att inte trollen skulle få makt med den.

Första ägget ätes

Skulle det gå bra med hönsen, skulle husfadern äta det första ägget som blev värpt på våren. Jag minns så väl hur mor sa till far: "Här du Nels, har du det första ägget." Det skulle ätas rått.

Förbud att spinna

~~Efter jul~~ De fick inte spinna efter jul förrän trettondedagen var gången för att inte fåren skulle bli örda.

Julkärve

Min far gömde ibland en kärve från hösten. Den andra säden var ju lös, men denna band vi ihop. Det var mest havre. Den sattes ut till fåglarna julafton och han sa att man då kunde vänta på en god skörd det kommande året. Det var mycket sällsynt, jag vet inte någon annan som gjorde det. Sen brukade jag också göra det, därför att fåglarna skulle ha något. Isenare tid har ju en och annan också brukat göra det. Kärven sattes på en stake, som stacks ned i jorden eller också blev stående genom att stenar lä's runt omkring.

Julgran

Julgranar blevo kända här ungefär 75 eller 80.

Ljuskronor

Vi glyttar [= barn] gjorde en sexkantig ring av sädesstrå, som vi fäste tovsar i. Det kallade vi för en ljuskrona.

Kvinnor stänga portarna

När de hade inhöstat var det ett fruntimmer som skulle stänga portarna, för att det skulle bli taxkelamm.

M.455

Bäckahästen

Min mor talade om bäckahästen. Den skulle ha existerat i hennes barndom. Det var i Tunby [ ] Hon hade inte själv sett den, men det var av hennes jämlikar som skulle ha kommit ut för den. De skulle gå till dans och gick där och skämtade under vägen. Så skulle de gå över en liten bäck. Men de tyckte att den var större än vanligt, så de tog upp kjolar och byxor. Men vattnet blev allt större och större. Till sist stod där någonting ute i vattnet som såg ut som en häst. Och den sa: "Sätt er på min rygg, skall jag bära er över". De vågade inte men så var det en som satte sej på och sen följde de andra efter. Ju fler som satte sej på, ju längre blev den. När de så kom i mitten av vattnet, kom den som satt bakerst att säga: "Herre Jesu hors – sicket långt hors". Och då förswann den och alle samman kom i vattnet.

Älvastrug

Mor talade om hur alla de dansande skulle hålla i händerna och spelmannen vara före. Så skulle han spela älva-

FOLKLIVSARKIVET LUND

dansen. Men det var farligt för de kom i älvastruget och då kunde de inte sluta igen. Hon talade om att en gång i Tumby hade de gjort så. Nej, hon var inte själv med på det. Men det höll på att gå galet. Spelmannen ville sänka sej och det övergick till alla de dansande. Så då hade han dragit dem med sej. Men så var det en – det var den bakerste – som det inte verkade så hårt på. Han hade kraft nog att släppa och sprang förbi de andre och skar strängarna av fiolen.

Spökeri

Det skulle ha hänt för ungefär 100 år sedan. Det var en man Nils Håkansson här i byn som gick igen och kom hem varje natt. Så tänkte hans kvinna att han ju varit glad vid en sup, när han levde och hon slog upp en sup och satte på bordet. Och om morgonen var glaset tömt. Men sen gjorde han aldrig igen mer.

Hfrs s. 33-39

forts. sid. 31

FOLKLIVSARKIVET LUND

Olika personer berätta.

Trollen låna

De talade om Appehöj [Ö. Vemmerlöv] att folket där skulle baka, så skickade de sina ungar upp att låna "grissla" [=bakgyttj] och taka i en gård i byn, det är den gården, där Lars Nilsson nu bor. De hade bjudit "glyttarna" [=barnen] på gröt. Men sen blev det åska, när de skulle gå hem igen och den slog ihjäl dem och gröten blev liggande på vägen.

Erik Olsson, Ö. Vemmerlöv
[Född i Gyllebo i St. Dode.
Bosatt i socknen hela sitt liv, 93 år.]

Skogsfolk

Det var "skaufolk" [=skogsfolk] i Gjärrå [S. Odf]. De hade lagt ut en glytt på en sten i skogen. Folket på Gjärrå, den som bodde där hette Bo, gick ut och tog den in och värmde den och sen la de ut den igen. Sen kom de och sa, att det skulle inte bli olönt. Korna skulle komma till gården, när de skulle mjölka dem.

D:o

Hålen som var bottenlös

De talade om, att de en gång skulle "måla" [=måta] hur djup "hölen" [=håla, Ö. Vemmerlöv] var. De bundo ihop flera höväller och band en plogkuiv i. Då fick de upp något, där det stod skrivet att "de inte skulle måla deras läggar, annars skule de måla deras läggar."

Där var ett par oxar, som "bissade" [=skena] och sprang ut i hölen och sen fann de deras ok i Gyllebo sjön.

D: o

Ljungby horn och pipa

De hade tagit hornet och pipan från trollen, så kom de och ville ha det igen. De sa, att om de inte ville ge dem det, skulle Ljungby bränna av trenne gånger. Drängen hade ridit dit där trollen höll kolorom. Där hade han tagit hornet och pipan. Där var troll som skulle fara efter. Så var där en vång. Det var en piga som sa till honom:

"Ri' över det årda
och inte åt det fårda"

FOLKLIVSARKIVET LUND

De hade bjudit på honom, men han hade kastat det. Något hade kommit på hästen och där gick skinnet av. Han kom in i stallet och la' sej under hästen. Men så kom de med ljus. Det skulle ~~den~~ inte gjort, för drängen dö. — Sen kunde inte trollen samlas så mycket.

D: o

S:T Staffans ritt

De skulle rida San't Staffan. De hade en siktig visa, som de sjöng. De red omkring till ställena och sjöng. Där stod, att pigan gav dem öl. De kom ut och bjöd på dem.

D: o

Majfirning

Valborgsafton skulle de sjunga för ägga. Där var pievisan:

God afton piga, som hemma äst
Maj var välkommen
Den söte sommar skall vara din gäst
De bjuda go' natt,
vi komma igen till nästa vår
då står där en vagga vid pianssäng.

Mer kommer jag inte ihåg. Där var andra visor också. Där var en om vår Frälsare.

All världens skapare av evighet
Hör det vi nu bedje
Du haver allting väl berett
Var oss alla nådig Gud med glädje

Låt hönan giva ägg på fat
Hör det vi nu bedje
Till pannekaka, äggamat
Var oss alla nådig Gud med glädje.

Jag minns inte mer. Vi hade gille valborgsdag.

D: o

Majstång

Vid midsommar hade de majstång. Gamla nåden på Gyllebo gjorde såna gille. Bryggde öl i stora tunnor och brännevin så mycket de ville dricka. I toppen på majstången hängde en blomster krona. Så var där ut armar efter varandra i läng och riktiga rundningar på dem.

D: o

M. 455

Majvisa

1: sta Majvisan

[Kallas i Ö. Vemmerlöv för "nya majvisan." Upptecknad av fru Selma Nilsson, Södergården, Ö. Vemmerlöv, 37 år. – utan versuppdelning – Strof 6 o. första hälften av strof 7 upptecknade av smedmästare Vigren Ö. Vemmerlöv.]
~~Strof versuppdelningen gjord av upptecknaren~~

1/ Ack ljuflig tid,
när trän på marken bära frukt
all blad och blommor giva lukt
ack ljuflig tid.
När skogens fåglar kvittra
hvar på sitt sätt lofsjunga Gud
och blad och blommor tittra
och bergen gifva ljud.

2/ Här vi vår tid
i lundar, ängar, skog och mark
från en till annan ljuflig park
i ro och frid
Få lefva och få höra
en ljuflig sång med klar musik
den hört af intet öra
den honom varit lik

FOLKLIVSARKIVET LUND

M. 455

3/ Ack gyllende tid
huad det är ljuft att lefva här
när man är fri från allt besvär.
ack gyllende tid,
när klara vattnet rinner
så klart, som vore det kristall
man får i solen finna
ett sken i djupan dal.

4/ ack himlens höjd
där portar utav pärlor är
grundvalar uthaf stenar stär
ack himlens höjd
där lifsens brunnar klara
för Gud och Lam upprinna må
och lifsens träd det klara
uppå dess gator stå.

5/ Ett härligt slät
si Herrans hus och tempel är
både sol och måne lysa där
ett härligt slät,
när jag av sorg bétagen
då gläds jag, när jag tänker på
huad glädje, fröjd och fromma
Guds barn de skola få.

[6/] Rikedom och slät
allt annat som här glindra må
och intet annat tänka på
än rikedom och slät
men döden gör oss lika
igenom sina skarpa skott
både fattiga och rika
han tar dem alla bort

[7/] Förlät vår synd
o store Gud och fader huld
för din sons död och pinas skull
för lät vår synd.
Och hjälp oss med din anda
att vi från denna jämmerdal
må flytta till det land det
som ägdin fröjdesal.

FOLKLIVSARKIVET LUND

Majfirning

"Ack ljuflig tid," kallas för g"nya majvisan". Den sjöng vi redan å min ungdom. Där sjöngs en visa för pigorna sen. Men den har jag helt glömt. Första verset var så:

God afton pigan som hemma äst
Maj var välkommen
Den ljuva sommar skall bli din gäst
" Sommarn är så ljuvlig för ungdomen.
God afton, om ni hemma är" kallas för "gamla majvisan".

Ola Nilsson, Södergården Ö. Wemmerlöf.

[Småbrukare. — 44 år]

"Älvaklå"

Det skulle vara så rysligt att komma över där älven hade vältrat sej, då fick de älvaklå, det var någon slags utslag.

D: o

Jättesten

Det ligger en väldig sten vid Stiby. Den skall en jätte från Stenohuvud ha slungat mot Stiby kyrka.

D: o

M. 455

Mara och varulv

Fiskarna på Kivik talade om att det var ett par pigor som tidigt en morgon var ute och mjölkade. Det var en häst som hade fölat på ängen. Fiskarna kom ifrån sjön och fingo syn på att pigorna satt upp ett par häppar med klyftor på och hängt upp hinnan, som varit om fölet, "lätten" som de säga, och de hade klätt sej rent nakna. De hade tänkt hoppa igenom den, för det sa's att i så fall fick kvinnan en lätt förlossning, men barnet kom att bli mara eller varulv.

Min moster talade om att det var på ett ställe en piga som var mara. Hon kunde förswinna rätt som hon stod och kläderna föll ned på golvet. Sen kom hon inte igen förrän om morgonen.

D: o

Hälsa nykung

När jag var barn, skulle vi — jag tror det var tretton afton — gå ut med en psalmbok i förstugan och läsa:

Hälsa mig Nykung och hälsa mig Herre
med korn och med kärna

FOLKLIVSARKIVET LUND

med fläsk och med bösten
och gott vär' [= väderlek] om hösten.

Så skulle vi slå upp psalmboken. Kom man då i dödpsalmerna, skulle man dö det året. Psalmen, man slog upp, skulle man läsa hela året.

Sofia Bengtsson, Ö. Vemmerlöf
[Fru. Vistats 22 år i Småland, född i Ö. Vemmerlöf och nu bosatt där. 61 år]

Goavätta

De talade om att de skulle låta maten stå på bordet hela julnatten för att goavätta skulle äta sej mätt. Det har jag hört här i Ö. Vemmerlöf.

De sa' också att goavätta tag hand om barnen.

D: o

Skogsnuvan o skogsmannen

Skogsnuvan och skogsmannen var i Sjöröd. De kunde komma och säga ifrån, när något kreatur hade kommit till skada i skogen.

Om de var onda på folk kunde de förvilla kreaturen för dem. De talade om att en gång när pigorna på Sjöröd skulle

M.455

gå och mjölka hade de hört någon säga i skogen: Förvilla, förvilla. Men då hade det andra skogråt sagt: Nej, det är Sjöröds pigor och dem skall vi inte förvilla.

D: o

Staffans ritt

De ha talat om, att de brukat rida Staffan. Det var bittida om morgnarna. Då sjöng en visa, som började:

Staffan var en stalledräng, en stalledräng
han vattnade sina fålar fem.

D: o

Majvisan

Gamla majvisan
[Meddelad av medmästare Vigren, Ö. Vemmerlöf]

God aflon, om ni hemma är
Maj är välkommen
Förlåt oss om vi väcka er
Sommarn är så ljuvlig för ungdomen

Så stå vi några gossar små
och fråga om vi sjunga få.

FOLKLIVSARKIVET LUND

Nu sätta vi löv uti ert tak
det synas skall i morgondag

Den lilla lärkans ljuva klang
bebådar oss majmånads sång.

Låt växa mjöd och honung söt
bovete till bovete gröt.

Låt hönan giva ägg på fat
till pannekaga, äggamat.

Nu börjar det att regna stort
ska vi ha ägg, ská dé vá fort.

Tack och tack ská' folket ha
för gåvan den var ganska bra

Gónatt och talk var kristen själ
och sov nu alla gott och väl

Välkommen flicka till vår dans
och skaffa dej en stili' tjans

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Nästa år vi komma igen
då står en vagga vid pigans säng.

Ligg och sov din gamle stud
tills krågor, raunar dra dej ud

Här stå vi vid ~~ett~~ er vide vägg
och sk-a mitt i era ägg.

De sjunga nu "Ack ljuvlig tid" valborgsafton, fast icke alla verserna. Den kallas "nya majvisan" och det är väl ~~ett~~ en 25 år sedan den började sjungas. De sjunga ett par verser av den gamla majvisan också, "låt hönan giva ägg på fat" o. s. v. Den gamla majvisan var längre, men jag minns inte fler verser och vet inte heller om ordningen är den riktiga.

Smedmästare Vigren,
Ö. Vemmerlöf.

[Till Majvisan från C. Vennerlöv
sid. 14, upptecknad av fru Selma Nilsson,
Södergården, har samme upptecknare
lämnat ännu ett vers:]

Betänk det väl
hur falsk den råsten vara må
som kan så mången önda få
betänk det väl:
I dag är man en herde[?]
i morgon är man kall i mun
de större med de mindre
de falla i allt stånd.

Kardevisan

Kardevisan

1 v.
En sed från forna dagar på landet ännu är:
att kardegille göra, som mången alltid plär:
att bjuda byens pigor och alla kärringar:
att komma för att karda från kväll till Gisan där.

FOLKLIVSARKIVET * LUND *

2 v.
När klockan slagit åtta, så börja pigorna:
med såpa tvätta halsen och smörja flätorna:
sen särk de på sig tager och strumpor likaså:
och gummorna sig skura så godt som de förmå:

3 v.
När de sig hafva pyntat, så ralla de åstad
med kardorna i handen och envar är glad.
När de på mor har hälsat, då sätter de sig ned
och alla börja karda med lust och med besked.

4 v
I köket står en kärring, som uti gröten rör
- - - - - - - - - - - - - - - - -
hon rör så svetten flyter från hennes panna ner
men mor hon svär och säger att hon skall röra mer.

5 v.
Vid översta bordändan där sitter kära far:
och utav finkelflaskan en sup han ofta tar:
är mor då vid gott lynne, hon tar sig även en:
- - - - - - - - - - - - - - -

[Upptecknad av fru Selma Nilsson
Södergården, C. Vennerlöv, som i ett brev
skriver: "Jag har fått lag i några verser utaf

den gamla kardevisen, som de brukade sjunga på kardegillen, samt en dansvisa, som också skall vara mycket gammal: den hörs ju lite äfventyrlig, men det skall väl så vara. Staffansvisan han vi inte få tag uti. Jag har frågat så många, men utan resultat. Jag gick ens ärende upp till skogen hos en gammal kvinna, som bor där. Jag trodde hon visste något om Staffan eller annars något från äldre tider, men hon kom inte ihåg något utan dom här visorna, dem fick jag utaf henne."]

—

Dansvisan

Dansvisan

1. Strax drängarna de börja att göra sina hopp och pigorna förnöjda rätt lyfta foten upp. En skriker på macyrka, en annan på polkett en tredje börjar ropa att vals går mera lätt.

2. En fjärde svär och säger, vi börja med kadrill den femte står och gapar, han vet ej vad han vill Men spelemannen slutar dock denna trätan snart

M.455

FOLKLIVSARKIVET LUND

han spelar en polkett, som går med dejlig fart.

3. Hvar dräng tar nu en piga och ställer sig i ring och med sin dolse Maja han larmar nu omkring och namnet rompedarra, har denna dansen fått därför att rock och kjortlar i ändan har så brått

4. Nu dansas en macyrka, helt lustigt går det till än sno de sig och vända, än stå de nästan still, de stampa och de tramja, de sparka hit och dit och sina ben de bruka med allan kraft och flit.

5. Sen börja de att hurra och svänga om i vals att andan den är färdig att fly ur deras hals, de svettas och de pusta, de knuffa till varann de skråla och de vänas, att man förkräckas kan.

6. Här handlas och här bytas med klockor som ej gå att de och på minuten gå rätt och svärjes på. En byter bort sin skinnpäls för att en klocka få i sina bara ärmar han får mot hemmet gå.

7. Med killekort i handen en flock sig slagit ned

och utaf toddyflaskan di dricker med besked.

8.

8. Men när nu en och annan har blifvit bankerut och kassan och krediten alldeles tagit slut, då sättes rock och byxor på spel och mången får helt byxlös hemvandra med sina bara lår.

M.455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Kloka

Fjärdingsman Erik Nilsson berättar

— forts. fr. sid. 12 —

När jag var en 5 el. 6 år gammal fick jag ont i ögonen. De blevo röda och jag kunde inte se, när det var ljustänt eller mot solen. Mor tog mej då till ett par kloka, som kunde signa. Först till en gumma till en Nils Andersson, "Klumpen" kallad. Hon tog mej hän till sej. Den vänstra handen la hon på ~~mitt~~ huvudet på mej och så förde hon den andra handens pekfinger och långfinger i rundning kring mina ögon. Mennen gick på henne, men vad hon sa förstod jag inte. Det skulle vara innan solen var uppe och efter solnedgången tre dagar i rad. Men allt utan verkan. Sen sökte hon till en man som hette Ola Jeppsson i Gårdlösa [Smedstorp]. Han hade samma förfaringssätt, fast han använde bara högra pekfingret. Han läste inte, åtminstone vad jag kunde se, men när han fört fingret runt

en gång spottade han i golvet och så pekade han med fingret mot spottet. Så förde han runt och pekade två gånger till. Men det var utan verkan också. Sen fick jag pulver av en apotekare i Simrisham. Det skulle jag lägga i ögonen och så sätta ett par spanska flugor bakom ~~ögon~~ öronen. Sen blev de bra igen.

Att anlita läkare var förr i tiden något märkvärdigt och sällsynt. Istället gick man till kloka, en sådana fanns nästan i varje by. I Spjutstorp var en som hette Per Isaksson. Han lämnade sina mediciner som han själv lagat av blommor, som han kokte. Där var en sort som kallades för "krass"; Per Isakssons krass sa de alltid. Det hjälpte för verk och svullnader. Det var grått och liksom någon slags välling. Det luktade starkt, fast inte illa. Han använde mycket dyvelstreck, malört, kamfert och "grubbene" [= gråbo]. Han var lantbrukare och hade en stor gård. Jag var hos honom en gång för mor. Då var han ganrmal. Han satt i bänken, som han alltid brukade göra när någon kom och skulle prata

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

med honom. "Har du något med dej," var det första han sa till mej, när jag kom in. Ja, jag sa, jag hade ett kvarter med mej. De hade talat om för mej förut att han var glad vid en sup. "Ta in det då," sa han. Han satte fram glas, och de var stora, och så fick han sej ett par, tre stycken sådana. Sen gav han besked. Jag fick av hans krass, det kostade bara några ören, han var inte dyr av sej.

Det var en klok i Åsum [Sjöbo] som hette Kloke Lars, Åsumspågen sa de också. Jag sökte honom en gång för mor. Där var många sägner om honom. Jag vet inte någon som han botat, men många personer som talat om att de känt andra, som han hjälpt. Folk påstod att han kunde se varför sjukdom de hade. De skulle ha ett kläde med sej från patienten, en schalett eller mössa eller sådant, där kunde han läsa det. När jag kom till ort och ställe, så var där en 25 el. 30 personer som väntade på att han skulle ha mottagning. Det var inte förrän klockan 10. Så kom Kloke Lars. Han såg besvärlig ut. Han hade hår som föll ner i

M. 455

pannan och längst ut på altarna. Man skulle gå in till bonom i tur och ordning. Man sa, att han kunde se på en, ifall man hade gått in för än ens tur var. Jag hade långt att gå till Sjöbo, så jag met in den andra i ordning, fastän jag hade kommit nästan sist. Men det märkte han inte. "Vad vill ni", sa han. Ja, jag sa, att mor var sjuk och beskrev hur det var. De sa, att han också kunde säga hur många läkare man hade sökt. Han frågade om vi sökt någon, och jag sa nej, fastän de hade vi gjort. Och inte heller den lögnen genomskådade han. Så lämnade jag en duk. Vad ska jag med den, sa han. Jag kan inte bota henne. Men så ska han, att vi skulle koka havrehalm och det skulle hon lägga sej på och så skulle vi koka bockablad [Menyánthes Trifoliáta]. Han tog åtta kr. för det, det var hans taxa. Han fäste pengar på det där.

Loppskott

Loppskott var en sjukdom, som de sa, att lapparna skötte ner.

Det var vissa vattendrag, som man skulle akta sej för. Där var "skarn". Man kunde bli sjuk och det var nästan obotligt.

"Skarn"

De skrapade av kyrkklockor för vissa sjukdomar. Det skulle vara efter solnedgången.

Skrapa av kyrkklocka

Det var en präst här, som hette Böös, som dog 1889. Sista gången han predikade kom det en fladdermus in i kyrkan och satte sej på predikstolen. Det var när då som sa att det mest blev dödsfall i socknen. Och prästen dog kort efter. Det skulle ha hänt detsamma med en präst förut här.

Fladdermus som dödsvarsel

De sa, att man skulle knyta ett huvudhår om en vårta, det skulle äta den av.

Vårta

Mor hade om att där Kung Inges sten nu är rest låg för en gård, som hon sa, av stenar. De körde dessen till Ingelstadegården och sprängde sönder, när de skulle bygga. Men det berättas att då blev det sådant oväsen på

Kung Inge

FOLKLIVSARKIVET LUND

gården, att den måste lägga en sten ner där igen. Och den synes där an utvid själva vägkanten. Den store stenen, som nu är rest låg förr nere i jorden, men inte djupare än att de brukade köra på den när de plöjde.

Kung Inge kung Gorm

Mina föraldrar talade om att det var två kungar som slogos. Den ~~ene~~ var kung Inge, den andre hette Gorm. (Båda stupade) Inge blev begravd här, den andre på Gormhöj. Högen ligger på Ingelsladgårdens ägor längre ut mot Lunnarp till. Där ligger en massa stenar.

Bjärsbacken (Tunby)

De talade om Bjärsbacken i Tunby att den julaftnarna stod på tre ståndare och att trollen dansade nerunder.

Doppa i grytan

Julafton doppade vi i grytan. Där kokles aldrig så mycket kött någon gång på året som då. Det skulle vara färdigt vid middagstid. Där blev en massa flott och det skummades av i ett annat kärl och i det doppade vi sen bröd. Det kalladesför moljebröd. Ville vi glyttar ha lite förr så la mor bröd ner

M. 455

i köttgrytan och kokte. Det blev snjukt som gröt.

Julmat

Var och en där hemma fick alltid en halv svinfot, en bit korv, en bit lammkött och en bit fläsk. Det lås på en tallrik till oss.

Julmaten skulle stå inne till annandag jul, då togs den ut.

Julhalm

Mor talade om att ~~de~~ julnatten skulle ligga på halm. Hon visste ställe, där de hade gjort det. Det skulle betyda att Jesusbarnet hade legat på halm och strå i krubban.

Jullekar

Så hade vi jullekar. Vi skulle sitta på klubben på besmanen, det var en träbesman, med benen i kors och sticka en tråd i en nål. Det var rätt så svårt. Egentligen skulle det vara en synål, men det fick gå med en stoppnål också.

Eller skulle vi krypa under besmanen. Själva ~~klubben~~ klubben sattes mot väggen nere vid golvet, i själva vinkeln alltså. Sen skulle man fatta med båda handerna i besmanen och försöka krypa under den. Men knub-

FOLKLIVSARKIVET LUND

ben fick inte flyttas. Det var styvt men det gick. Besmanen var ungefär 7 dm. lång.

En lek som vall allmän, var "Sko blackan". En spak lås mellan två stolar. På den skulle man sitta med benen i kors. Så skulle man hålla med båda händerna i en käpp och slå spikarna i. Man skulle stöta med käppen i golvet växelvis vid vardera sidan 24 gånger. Men dess förinnan låg man vanligtvis själv på golvet.

"Prega skomakens 'ya' ut" gick till på de viset att två ställde sej med ryggarna mot varandra och hade en käpp mellan benen som de höllo fast i med händerna. Fram för var ett ljus. Den som var vänd mot det, skulle förvara det, när den andre försökte stälka det.

"Dra stenvagnen" för att lösa sin pant. Då skulle han gå ut och skyka med pannan mot dörren, så de innevarande kunde höra hur det skrek. Det kunde han bli ålagd att göra flera gånger.

Jolklappar

Det var gängse, att kasta in jul-

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

klappen och sen springa. Det ~~[illegible]~~ kunde vara mycket enkla saker som kastades, men där var mycket ombundet dem.

Kappkörning

Påskadag skulle de raska på att komma henr ifrån kyrkan, om det var först mässa. Det menades att den som då först fick middag, fick först tillsått. Och den kunde i sin tur räkna på en god skörd.

Värdträd

Det var alltid brukligt att de skulle ha träd inne på gården. Det var fruktträd.

M. 455

Ola Persson berättar

[F. d. lantbrukare, Hagestad, Löderup
född i samma by. – 71 år]

Märkesdagar

En vårtecknesdag var den 2:dra april. Jag vet inte om det blivit en ändring av dagarna i almanackan nuförtiden men den dagen var Bengts dag. Och tecknet lydde: Är Bengt klar och skär, så så din åker så fort han bär, men är han sur och vullen, skall du vänta till han blir bättre tullen. Alltså om Bengt var klar blev det ett torrt år och då skulle man så genast innan jorden var för torr, men var det möjligt el. regnigt blev det ett regnigt år och då hastade det heller inte med sådden. Jag har gett akt på det och det slår nästan aldrig fel. I år var det regnigt och du ser huru året är.

Fros det 40 martyrer skulle det frysa i 40 nätter. Regnade det, så kom det att regna i 40 dagar.

Sant Pals dag hörde jag att mor sa att om solen sken den dagen om det inte var längre än en karl kunde sadla en häst, skulle det vara bra. Men visade den sej inte, var det dåligt.

Julatecknen är de tolv dagarnas väderlek. Då skulle man kunna få veta, hur vädret skulle bli för året. En dag gäller för en månad. Far brukade skriva med krita 12 ringar på bjälken. De dagarna det var soligt lät han ringarna stå tomma, men dagarna det var mulligt fyllde han motsvarande ringar med krita. Var det soligt en halv dag och resten av dagen mulig, delade han ringen tvärt av och kritade halvten.

De sa, att de skulle så ärter i fiskadagarna för då blev de bra till matärter. Ville de så dem i stenbocken, blev de så stenbitna, att de inte gick itu. Och om de sådde i kräftan blev de maskstungna och skorriga.

Kornet, det var endast sexradigt kom de hade då, skulle sås en av de första dagarna i maj, även om jorden var tillredd förut.

FOLKLIVSARKIVET LUND

Laga skifte

Far talade om tiden innan utbrytningen [Flagestads by]. Valborgsdagen, den 1:ste maj, skulle åldermannen sammankalla byns mannar och då skulle de gå omkring längs rågångsgärdet, för att laga det om några stenar var utfallna. Tuvorna låg då i allmänning och dit släpptes sen byns kreatur. Där var en hjord, som skulle svara för dem, ett par pojkar från varje gård skulle skiftesvis hjälpa honom. Hon om byn gick en gata, "dryegadan" kallad. Efter valförrättas värv den dagen, skulle gubbarna ha gille. Då skulle de dricka märg i ben. Och då var där sånt kolorum.

Drång lagar grisla åt trollen

Förr var det så mycket troll eller underjordsfolk till. Min far talade om något som hade hänt vid Bjersbackarna (Flagestad) Han sa att det var en vårdag, en som gick och plöjde och hade 4 kreatur för plogen. Det var vanligt för, att de hade ett par stutar och ett par hästar förspända, och då var där en hjorven, som gick och körde främsta paret. De gick och körde tätt vid backen. Då kom där en liten en, en pyssling som de sa. De var som dvärgar. Han kom med en grisla, som var sönder på något sätt och undrade om inte "plogmannen" ville ansa den. Det gjorde han och de fick doningen igen. Sen dagen efter kom där ett frunkrimmer och bjod nytt bröd på dem. Plogmannen kände väl mer till det och han tog och åt. Men hjorvennen ville inte ha. Han vred huvudet undan, men då sa hon: Du kan gärna äta det för det är av bondens bästa råg. Men hans huvud blev sen alltid medvetet..

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

I närheten av backarna där de bodde var det små smala stigar inne i rågvångarna, liksom de haft sin spatsertur där.

Trollen försöker byta barn

De försökte få kristna barn. De var så rädda på ställen, där de fått barn, att de hade ljus tänt nättena igenom, för då kunde de inte komma. Det sky de. Det var innan barnen blivit döpta, sen hade de ingen makt med dem.

Trollen fruktar ljus

Det var på ett ställe, sa far, som

en sådan där "pjossla kom in i stugan och kvällarna och brukade sitta vid kakelugnen! De satt länge i mörke då. Men så fort de tände ljus, så lumpa hon sej bort.

Teollen fira bröllop

Far talade om ett underjor's folk som hade bröllop en gång. Det skulle varit uppe i Hörups backen. De kom till folk som de var bekanta med och lånte silver som bruden skulle ha. De lånade ofta och lämnte sejält igen. Folk var vanda vid det. De kunde se skaren som kom. Det var en pojke eller "grybba" som var med bland iskarna, som sa: Det är ju Ert silver, mor, som den där har på sej. Men då tillå silvret av och föll ner. De skulle inte talat utan tegat stilla.

Ljungby horn och pipa

Jag har hört att trollen hade horn som de blåste i när de skulle samlas. Det var en stalldräng, en kusk, från någon gård som kom åt hornet. Han red, men de satte efter honom. Han red hvärs över en åker men trollen måste följa fårorna. Men han fick hästen in i stallet. Det ~~var~~ en hingst, det var bättre än det varit en

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

vanlig häst, och han slog och fredade honom. Men hur det var så gjorde de ändock så att han dog. Men hornet fick de inte och sen hade de svårt att samlas. — De hade seden efter annat folk. Här fanns förr två stycken byhorn i Hagestad.

Kristian Tyrann och prästen i Löderup

Kristian Tyrann ifrån Danmark låg och krigade om Skåne. De var i sånt krig, att Skåne var dansht tre gånger på en dag. Han huserade på Tosterup, där byggde han en borg. Sen hade prästen här [i Löderup] så mycken makt, att han kunde bannlysa honom. Kristian Tyrann mäkte, att han var i fara, och ville döda prästen. Men han tog sin tillflykt till kyrkan. De började att hugga ut lå sen, men då gick han godvilligt fram och blev mördad. Det var i den vevan de flådde en tjur på halva kroppen och lät springa. Han sprang ända till Grims backe, där blev han. Den fick det namnet darför att det skulle ha varit en grimig tjur. Prästen hette Ek. Han ligger begravd på kyrkogården, och där sattes en ek. Den har varit torr och grönskat igen och torr och grönskat igen.

Han blev straffad också till sist, Kristian Tyrann. De kom till slottet där han "bonerade" [bodde]. De kunde inte komma in och ta honom utan de skulle svälta ut honom. Där låg vakt och läger runt omkring slottet. Men han hade många kreatur. När det var hans sista, talade de om att han lät hänga ut ett kreatur på muren, för att han skulle "prima" [göra spe] av vakten. Han hade fler kreatur, menade han. När han såg, att han inte kunde längre, tände han på en krutfjärding och flög i vädret och tarmarna blev hängande runtomkring på trätopparna, hörde jag far berätta. — När du nu säger det, vainns jag, att de talade något om Jins Grim också. Det var kanske en som var i maskopi med Kristian Tyrann.

M 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Olika personer berätta

Peter Kott började det töa både ovan och nedan, hur sträng vintern än var. Märkesdag

"Spinken", Tomarp.

[Två bröder Nilsson, gemenligen kallade "Spinkarna", bo i närheten av Tomarps by. Den äldste av dem, min meddelare omkring 65 år. De äro mycket människoskygga och anses av ortsbefolkningen för att vara "konstiga"]

Tröskade de Sankt Bles (Blasius) gick plöjlarna av sej själva på natten. Det larmade så de kunde inte sova. Förbud

D:o

Sätter sej någon och spinner skärtorsdag, springer rocken av sej själv på natten.

D:o

När de skulle ha Mårtens gås, såg

de alltid efter förr hur det benet var som sitter i själva bröstet. Så stor del av det som var mörkt, så långtid blev det vinter på året

D:o

Någon brukade krossa skalek på ett påskaägg mycket fint itu och så äta ägget med skalek på. De var för att liarna inte skulla "skännas" [bli slöa] så lätt.

D:o

De fyllde navhålet på ett hjul med jord och satte dubbar [proppar] i och grävde ner det. Det var för att de skulle få tur.

D:o

Det är en särskild dag, som de äro födda på, som bli mördare. Och de äro hungna. Därför skall en karl akta sej, när han kryper till ett fruntimmer.

D:o

Mara och varulv

Om ett fruntimmer kryper genom ~~en~~ lätten [efterbörden] efter en märr, kommer hon aldrig att känna smärtor, när hon föder utan då föder hon precis som ett djur. Men det första barnet hon får blir mara eller varulv. Det är skängt skaff på denn som gör det. En varulv blir fri igen om han river sönder en havande kvinner och äter upp fostret. Skjuter man en varulv ligger där om ett par tim mar en karl. Det är där inget skaff på.

D:o

Lappri

Kommer man till en doktor och säger att man fått lappri i ett finger, ger han till ett latter [=skratt] Men man kan själv bota det, om man lägger en äggahinna om.

D:o

Trollen förbyta barn

Det skulle ha varit en, var ute på marken och hade sitt barn med sej i en vagga. Så kom där en underjor'skvinna och tog barnet och lå sitt dit. Men då gick moren och "kyllnade"

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

[=elda] under vaggan. Då kom kvinnan igen och sa: Jasså, så "lej" [=tjugg] skulle jag inte ha varit mot din "glytt" [=barn]. Så byttе hon om, tog sitt och sprang igen.

Maria Per Lars'
[Småbrukarehustru, Borrby, Inflyttad från Hagestad. Omkring 40 år]

Dräng lager gristla åt trollen

Per [hennes man] har talat om att det var en som gick och plöjde och hitta en gristla [bakverk] och lagade den. Sen dagen efter kom det ut ett nybakat bröd. Och han hörde att det sa, att han gärna kunde äta det, för det var av hans husbondes bästa säd.

D: o

Goaväta

Gamle Hägg brukade alltid, när han skar av blodigt kött eller så, kasta det och säga att det skulle vara åt åt goaväta.

Mats Åkesson
[Snickare, Hagestad, Södermps s:n]

Hildingshög (Ö. Nöbbelöv)

På vår gårds ägor, n:o 18 Gislöv, Ö. Nöbbelövs by, finns en kulle som kallas Hildingshög. Det berättas att en kämpe skall ha begravts där tillsammans med sin stridshäst. Han skulle ha ägt en borg, Lunkaborg, och vår gård har namn därefter. Det berättas att de sett honom om nätterna och när de frågat vem han var, hade han sagt: Jag är Hilding. Det har också talats om att personer som försökt gräva där blivit sjuka.

Otto Nilsson, seminarist, Lund
[Född i Gislöv, Ö. Nöbbelöv]

Goaväta

Mor har talat om goaväta, och mormor hade berättat det för henne. Det var i min mormors hem i Borrby. De sa att goaväta kom upp i huset och skulle låna bröd, när de bakade. Hon kastade först det ena bröstet över axeln och sen det andra. Hon fick bröd och kom sen och lämnade igen det. Ibland skicka-

FOLKLIVSARKIVET LUND

de de barnen. Frågade de dem då om något sa de:

Inte fråga och inte flå
utan låna och lå gå.

Goavätta skulle ha bott under ett träd intill gården.

Manne Molin, fil. skol. Lund
[Född i Ö. Herrestad]

Knappsdala backen

Jag hörde en historia om Knappsdala backen [Slemminge s:n]. Där var en grå katt. Så var där en bonde, som körde förbi där en kväll. Då hörde han en röst, som sa: Hälsa kissemissan att nu är gråkatten dö. När han kom hem tala han om det för kvinnan. Men katten låg borta i kakelugnsbänken. Jam, sa han, och rusa ut genom fönstret och sen såg de honom aldrig mer.

D:o

Begravning

När min morfar begravs i fjor gick varken min mor eller morbror

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

bort till graven, när kistan skulle sänkas utan höllo sej längre borta på kyrkogården. När jag sedan frågade min mor om orsaken ~~att~~ hon, att eftersom hennes mor var begravd vid sidan om kunde lätt något av hennes kista blivit synligt, när den andra graven öppnats. Min morbror hade varit sjuklig när han var liten och man visste inte så noga om inte mormor på något sätt botat honom. Hade han nu kommit att se något av mormors kista, hade han kunnat få samma sjukdom igen. Min mor hade så gjort honom sällskap för att han skulle slippå gå ensam.

Upptecknaren
[Hagestad, Löderup; — 21 år]

Lyte

När jag var liten och skulle gå och flytta korna, brukade min mor säga till mej, att jag skulle fylla igen hålen efter tjuderstaken. Jag var nyfiken och ville veta orsa-

ken, men det ville hon inte tala om. Nu berättade hon, att det allmän tro, att gick en havande kvinna över ett sådant hål kom barnet att blöta under sej.

D:o

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Ur Collectio Rönnbeckiana

[forts. fr. I: 81]

Smedstorp

I blandt gemene man går några gamla allmänna Traditioner som här uti Socknen Smedstorp i gamla tiider warit passerat, sålunda:

1:o emellan byarne Smedstorp och Gerlöfes, der en rinnande åå är, finnes namn til et berg warande ganska stort, hwar uppå å ända äro stående 3 el. 4 höga stenar, hwar under förmenas må wara neder gräfwat en Kiämpe, hwars Tihul och namn warit konung Alen, hwaraf berget kallas Alnabergh. Alnaberg (Smedstorp)

2:o Å liika sätt å samma mark och ort är nämbd, ett skår som kallas Gya= Gyaskår (Smedstorp)

skär hwarwid östannoran, finnes en liiten höglandt backe el. kulle, deruppå äro å ända stående 2ne höga stenar hwarunder warit begrafwen formte konungs fru med namn Gÿa deraf skäret må hafwa sitt namn Gÿa-skär.

Kyrkklockan från Smedstorp

3. Ett spargumoung är sedan en skånsk rÿttare wid namn Nils Erichson som här i orten födder är, har kommit för många åhr ifrån Czarisha fångenskapet berättat hafwa hördt ringas och sedt samma en stoor klocka hafwa hängd uthi Muschou stadh förmenandes samma i gambla tiider warit tagen ifrån Smedstorps kÿrkia, såsom deruppå står skriwit: tillhörer Smedstorps kÿrkia i Schåne.

XIII : 2 : 324

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Tosterup

Jens Grim och prästen i Löderup

I bland gemene man är gammalt tahl om Wallen öller Wallbarken så kallad, som ligger på Tästerupz ägor, att der skolat städtet slott öller en Herregård, wähl besatt med wallar och murar, hwarpå skolat bodt en mäcktig Herre öller Grefwe Isgrim benämd, som har haft stora godz uti landet och wart mÿcket mÿndig, ja helt öfwerdådig och orätrådig, samt grym mot Bondeståndet, tänckandes dem aldeles ödeläggia, förbudet dem at plöja och såå. De som wille befatta sig något med att plöja, måtte smyga sig dertill om nattetid. Till sit krigsfolck har han tagit de öfwergifneste och grofwaste bofwar som kunna finnas i landet. Han har ock en gång med sit skälmskliga partie warit wid Löderup här i häradet hwarest han tagit fatt på en tiur, flådt huden af honom lef-

wandes och släpt honom så dan till fä-
hiorden ~~ifrån det fattiga fol~~ igiän; men
sedan tog han hela fähiorden ifrån
det fattiga folcket, lät slackta och ut-
dela den ibland sitt gudlösa partie,
hwarföre prästen uti Löderup banlyste
honom. Och när Isgrim fick det weta
foor han åter diit igiän. Prästen tog
sit refugium in i Kyrckan, men Is-
grim lät hugga dörrarna up och dät al-
deles massacrera prästen /: Härom lärer
hwifwelsutan Hr. Mag. Östman inkomma
med flere omständigheter:/ Denne Isgrim
har haft så stor Armeé, at när han up-
ställte den 4 man hög till märche, så
räckte den ifrån Wallen, der han bodde
till Ystadz (gant) som är fullkomligen
1¼ miil. Han wille intet ackta äller lyj-
da Drohningen, som då regerade i Danne
marck, hwarföre hon omsider, när hon för-
nam hans grymma väsende och olydnad, lät
nederskiuta Wall-slottet och ödelagde så i grund
Isgrim och alt hans grymma partie.

Glemminge d. 8 Maji anno 1729
Nils Nobelius

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Löderup

Riddare Grim och prästen i Löderup

Löderup kyrckiodörr ähr
myckit gammal giord af godh eek och
wälbeslagen på twär medh stora starcka
iärn. Mitt på ähr hon medh yxor illa
inhuggen af orsak, att en adelsman i Drott-
ningh Margretæ tiidh benämbd Hr.
Per Griim? som bodde på Wallen
commenderat sina bönder i Hammars
byy uthi Ingelstorp Sochn att dhe skul-
le slå prästen ihiäl, hwilcken sigh
i kyrckian retirerade, slåandes dörren
igän efter sigh. Men der han förmärk-
te dhe änteligen wille haa honom
uth, lätt han sielff dörren och gick
godwilleligen fram, då dhe honom
och straxt på wapnhus gålfwet ihiäl-
slogo. När förb^te adelsman förnam
att bönderna hade efter hans willie giort
dhen slemma gärningen, dhå till att willia
göra sigh sielff reen, lätt han dhem

sampteligen halshuggas. Drottningh Margreta som dhetta ochristeliga tyranniet försporde lätt invitera honom att mööta för rätten i Köpenhamns men efter han eij wille, kom hon sielff ofwer till landet medh 2000de man. och belägrade hansgårdh blifwandes honom äntligen efter ett helt åhrs belägring möchtig, så han måtte dhå gifwa sigh i hennes händer, blev strax halshuggen och steglader, gården i grund nederrifwen och ödelagder, som han och ännu i denna dagh är. Men i samma gårdz ställe skall Toskrup herregård, dock på ett annat ställe wara upbygd.

- - - - - -

Detta ofwanskrefna ähr uptecknat efter dhee äldste och trowwärdigste mäns relation och verificeras ytterligare under min handh

Löderup dhen 2 okt. 1691

G. P. Achtschelingh

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Tryde och Spjutstorp

Hur Tryde fått sitt namn

Kyrkan Tryde synes hafwa sitt namn rättare af situationen /: ty här stöta 3 strömmar samman af hwilka den ene kallas Trywe :/ än av Tryta el:r deficiendo. Här är wäl en gl. tradition att en herreman, wid namn Giöthe gammal, skulle warit af påwen dömd til att fulborda kyrkan för det han skulle kränkt en jungfru som hette Hilla, och således blev utarmat att han eij hade mehr igen och kyrkan således skulle kallatz Tryde men ingen skrift finnes härom.

Hur Spjutstorp fått sitt namn

Spiutstorpz kyrkia med dhe därwid belägne heman hafwa sitt namn af sitiationen, ty dhe äre belägne på en udde emellan 2ne små strömar, hwilken udde gifwer en likheet af ett sådant spiut som i gl. tider warit brukeligit.

Allmose-kyrkan i Spjutstorp

Kyrkian säges wara consecrerat S. Brigitta, på danska S. Biirette och hafver denne kyrkia i förtiiden warit en allmosekyrkia, til hwilken, såsom til en synnerl. helgedom fierran ifrån äre almoser gifne förr S. Olufz kyrkia blef bygd, sedan transporterades denne almoshelgedom til S. Olufz kyrkia, att hon kunde hållas wid macht.

Kverrestads kyrkobro

Denne kyrkian så wäl som flere här omkring äre yngre i bygnaden än Tolånga kyrkia i Gärshärad, hwiises af en gl. stenbro i Rödinge wång ofwer hwilken dhe rest från Owerresta till Tolånga kyrkia och kallas der före den gl. stenbroen Owerresta kyrkiobroo, den dhe rest ofwer i gl. tiider frå Owerresta till Tolånga kyrkia. Tolånga kyrkia wiiser och en annor bygnad än thenne andre kyrkior.

Tryde d. 3 julii A° 1729
Josephus Bolmstadius
Pastor i Tryde et Spiutstorp

XIII: 2: 330

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Glemminge

Ibland gemene Mann äro fölliande Sagor:

Swerkelshög (Glemminge)

1° Om Swärckels hög, et Musquete Skått wästan för Glemminge bij äller Kyrckia belägen, berättas skola liggia begrafwen en Kiämpe, benämd Swerkel, som skolat haft Förste äller Konunga wälde, och Swåger med Konungen uti Dannemarck. Uti Danska Kämpaböcker skola förmälas om 2ne som haft det namnet Swerkel, både Fader och Son; men denne skall hafwa warit Sonen, som här är begrafwen. Han begiärte hielp af sin Swåger Konungen i Dannemarck, till at kriga emot Swerige, och hemnas på den, som slaget hans fader Swerkel den äldre ihjäl hwilckens hielp han efter berättelsen skolat fådt och sedan krigat emot Swerige erhållet seger och således hämnat sin

Faders död, dem ihiälslaget som hans fader i hiälslag.

Drängarna som skulle fäkta mot trollet Blåhatt

2° Om en Backe eller Hög som ligger här i Glemminge bij hoos gården n°-1 strax wäster för prästegården, berättas att uti glm. tiider skolat bodt et backatråll, Blåhatt benämd. För 100 åhr sedan bodde på gården n°-1 här i Glemminge en bonde, hwars namn war Jöns Tufwesson; Hans 2ne drängar gingo ut en Juleaften wähl druckne, och togo hwar sin wärja med sig /: som Drängar uti Danske tiderna skolat haft :/ manandes Blåhatt utaf högen till at fäckta med sig och fast de honom intet sågo, blefwo de likwäl såsom genom ett starckt wäder förda et godt stycke wäg öfwer Glemminge åkermarck på en steen, som kallas Klöfwasten. När de där en stund hade stådt och betänkt sig förstode de sig wara på Klöfwasteen på andra sidan om

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

elfwen. Och efter et starkt möfook öfwerföll dem, måtte de begifwa sig till at wada öfwer elfwen tillbakans igiian, ty då war ingen brygga deröfwer slagen som nu förtiden är, kommo dock hem med största möda långt ut på natten, warandes ganska förfrusne lofwandes sedan, att de aldrig wille fäckta med Blåhatt mera, förbem^te Jöns Tufwesons barnabarn, som bo här i Glemminge berätta så i samning wara skädt med desse 2^ne drängar beropandes sig på sina sahl. Föräldrars ofta för dem förtalda relation, som det samma mycket wähl minnas kunde.

Klövasten (Glemminge)

Ofwan nämnda Klöfwasteen är så stor, som et måtteligt huus af 2^ne wäggerum, och är klöfder mit i tu så at man kan gå emellan bägge stycken. Men på hwad sätt han är klöfd och huru han är kommen hitt på Glemminge marck, derom

allmän saga: En jungfru har skohlat bodt uti Hammarsberg som äro belägne wid en Bondeby, Hammar benämd uti Ingelsta härad. Denne Bergz Jungfruen kunde intet lida äller gott intet höra at man ringde med klockorna här i Glemminge kyrckia, hwarföre hon omsider resolverade sig till at slå Glemminge kyrckia aldeles under i grund, läggandes altså bem^te Klöfwasteen i sitt flätte eller håarband, kastade densamma mot Kyrckan och utbrast i detsamma med dessa orden: Jag gitter intet lida din hwita koo med det röda hufwud. Men stenen hinte intet längre fram uti kastet än på en 1/2 när Glemminge bÿ och med det han föll neder, brast äller klöfdes han mit i tu, hwarföre han ock kallas Klöfwa-steen.

Glemminge d. 8 maji anno 1729

Nils Nobelius

[pastor här 1728-1733]

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Kverrestad

Memorial öfver de antiquiteter som här uti försambl^ne Owarrestadz och Smedstorjz [se. sid 55] kunna ernås, hwarwid ej annor... wid större dehlen är än de äldstas här uti berörde försambl^ne hwilcka af sina förfäder hafwa hördt omtalas, sålunda som följer.

1mo Att Ingelsta Härad har fått namn af kong Ingel, som bÿgt och och till sitt Säte haft Ingelsta-gård därer wara bekant, hans graf wiisesöstan sunnan wid gården. Om denna Konung Ingel berättas, att han skall hafwa warit af ett fromt sinne, blödig och ingen lust haft genom mandel. bedrifter, som den tiiden ibland de gambla Kiempar brukeligt warit, sig något nampn at förwarfwa hwarföre då han genom sin uthskickade, friiade

Kung Inge och kung Gorm

til en Konung-dotter i Wäster-Gioth-
land skall denne Konung sändt honom
tillbakans en skieppa stenkol, dermed
först att härda sitt hierta, menandes ge-
nom någon berömelig kamp inlägga
sig ähro, men om Konung Ingel det
wågat, wet man intet, det hafwer
hon Konungens dotter i Wästergiöthland
den honom för sin wackra skapnad hö-
gel^n älskat bekommit hwilket en
annan folkes Konung uti Skåne wid
namn Gorm, som samma Jungfru också
begärt, men fådt afslag, högel^n för-
trutit, och derföre låtit förkunna Konung
Ingel en enwiges kamp samt föresatt
honom en wiss dag och ställe hwar
.....att möta, Konung Ingel, som den
tillbudna kampen intet torde undergå
hafwer i sitt ställe sänt 7 andra kämp-
par at möta sin fiende. Konung Gorm
hwilken också frimodel^n allenast med
sin dräng på föresatte rum och dag sig
infunnit, striiden moth bemt^e 7 be-

M.455

FOLKLIVSARKIVET LUND

gyndt, tappert fäcktat, icke det ringaste
wikandes, till des han af sin egen dräng,
den af de andra skall wara bestucken
är worden med ett swärd uti ena sidan
dödel^n blesserat, då han något wiiket uti
några leuskar straxt wid platzen, hwarest
då han sig med en wiger el^r spädqwist
förbundit har han striiden oför skräckt
förnyat, sina fiender tilliika med sin
förrädiske tiennare öfwerwunnit och ihiäl-
slagit, och omsider sielf på samma platz
sin anda upgifwit, hwarefter han med
de andra 8ta är worden begrafwen och
för warje krop en hög steen upräthadt
hwilka äre satte uti en rundel omkring
konung Gorms graf, som är en grop wid
20 steg lång belägen emellan Ingelsta
och Smedstorps gårdar på den så kal-
lade åhlfäla den / utan hwifwel deraf, att
den altid ligger till fädrett och kallas
denna platz el. grafställe än i dag kunung
Gorms graf. Hwad widare om Ingelsta
kan wara at förmäla lärer fuller Kyrckio-

herden wid Ingelsta tillkiänna gifwa.

2. Kwarresta Kyrckia förmenas wara consecrerat Sta Maria.

Kverrestad kyrkas byggmästare

3. Om åhrtahlet, då Kyrckan skall wara bygd, kan ingen underrättelse gifwas, men om samma Kyrckas Byggemästare är hos gemene man en gammal Tradition, att den skall hafwa warit Schiäggemomma som haft tillhåld el. boning uti ett litet bärg el. kulle kallat i denna dag Schiägge-berg beläget uti södra Qwärresta ängiar wid åen östan för bÿen; denna byggemästaren Schiäggemomma skall ligga begrafwen på Kwärresta kÿrckiogård nordan om kÿrckian uthmed Choreth som .... Grafstenen der ännu wiisas med följande Figur:

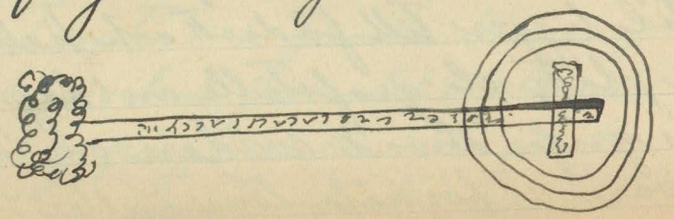

M. 455

Hur Kwärrestad fått sitt namn

4. Förr än kÿrckan blev bÿgd på det ställe hwarest den nu står, skall till des bÿgnad waret uthsedt et ställe ungefähr en half fierdedels miil hwarifrån den nu är, wid några stenar som kallas höga stenar /: eljest gemenligen kallade kämpastenar :/ å en reen, torr och sandig platz, men tå materialierna till bÿgnaden om dagen ditfördes, skola de om morgonen wara fundne på dett ställe hwarest kÿrkan nu är bÿgd, kan fördenskull intet sÿnas så orinneligit om sant skall wara at wärket till kyrckans bÿgnad om natten till ofwan-nämbde rum och sladnade, at Socknen och bÿen deraf fådt sitt namn Qwarsladz och kÿrckan Qwarstad kÿrkia.

FOLKLIVSARKIVET LUND

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Register

Sed och Tro:

Årets arbeten och fester (und. jul)

Jul

Födsel, bröllop, sjukdom, död och begravning

Tydor, varsel.

Folkdiktning:

Sägner: A. Om folktrons allm. gestalter

B. Ortsägner

Övrig folkdiktning.

M. 455

Årets arbeten och fester (und. jul)

FOLKLIVSARKIVET LUND

Aska, slå över korna I: 212
Brydegille, I: 91
Dansgille, I: 93
Dåliga år, I: 99
Fallus, lin sådd I: 107
Fastlagsgille I: 88
Fånga haren I: 44
Höstgille I: 88
Kardegille I: 96
Kors, rista i fältet vid sådd I: 40
Kvastskaft, låta stutarna gå över I: 158
"Köra in," stutar I: 41
Lasset, det sista I: 171
"Laustocken", bindes om midsommaraftan I: 194
Lien, strykes I: 44
Lin, så (se också Märkesdagar) I: 107
Linberednnng I: 95
Långa dansen I: 89, 193, 219
Majeldar I: 41
Majfirning I: 17, 18, 35, 41, 87, 94, 109
111, 114, 122, 126, 164, 212,
II: 15, 17, 23

FOLKLIVSARKIVET LUND

Majstång I:9, II:16
Majvisa, se Majfirning
Midsommarafton (se också Majfirning)
bad I:43
binda om växter I:165, 194
kärleksorakel I:112
majning I 43, 89
Mårken (se också Märkesdagar)
almebladens storlek I:157
dösinmorna, gå mot solen I:8
röken, slå ned I:40
soten glöder I:9
Märkesdagar (~~kalendariskt ordnade~~)
Andreas I:40
Beda I:39
Bengt II:40
Blasius I:38, 45 II:47
Desideria I:9
Egidius I:40
Erik I:34, 39
Fastlagssöndag I:7
Fiskdagarna I:41
Fyrtio martyrer I:7, 33, 207, II:40
Gregor, I:33
"Hörsavinerna", I:8
Juldagarna, I:8, 9, II:41
Korsmassa, I:9, 34, 39
Kyndelsmässa I:9
Lars I:39
Martin Luther I:39
Michaeli I:8, 39
Morsmässa I:39
Mårten I 8, II:48
Patrik I:38
Peter Kath 33, 38 II:47
Petri Fäng I:9, 34
Sjåsovaredagen I:34, 39
Skärtorsdag I:108, II:47
Tobias I:8
Torsmånad I:33, 157, 158
Veckoräkning I:7
Vårfrudagen I:34
Pioner, binda om I:165
Portarna, fruntimmer stänga I:167, II:10
Påskdag, skynda att komma hem II:39
, slå aska över korna I:212

Påskveckan I: 34
Påskägg I: 34
, äta med skalet på II: 48
Rackare I: 12, 213
Sabbaten, aktning för I: 103
Salt, slå över hästarna I: 193
Skärtorsdag, stål i säden II: 7
Slakt, vid bestämt månskifte I: 213
Slåtter I: 43
Sill, ge åt kreaturen II: 7
Skörd (se också Märkesdagar) I: 43
Strå, de sista på fältet I: 164
Stål, i säden II: 7
, i åkern I: 40
, låta nykalvade kor gå I: 9
Sådd (se också Märkesdagar) I: 107
Timran reses, slå glas sönder I: 221
Trevnad, för att kreaturen skola trivas I: 193
Utbryhning, vid laga skifte I: 93
Vantar, ha på sig vid dragarnas inkörning I: 41
Vatten, inte slå ut (se Jul: Goavätta)
Väderlek (se Märken och Märkesdagar)
Åldermansgille I: 176, II: 42

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Ägg, äta årets första II: 9
Äldste sonen få gården I: 157

— · —

Jul

Bak I: 36
Brygd I: 47
Doppa i grytan I: 48, 136
Elda, inte göra juldagsmorgon I: 166
Eld, ej gå till julagsmorgon I: 204
Förbud, att spinna II: 9
, att baka och brygga I: 36
Goanisse, I: 159, 175, 178, 202, 220, II: 6
Goavätta, I: 48, 85, 165, 178, 188, 202
II: 5, 22, 50, 51
Julhalm II: 37, 124
Julgran, I: 85, 112, II: 10
Julklappar I: 85, 160, II: 38
Julkärve I: 20, 85, 166, II: 10
Julljus, I: 84
, spå död I: 162
Julmat, I: 35, 48, 82, 84 II: 37

Julotta, köra i kapp från kyrkan I:47
Knut, göra slut på julmaten I:161
Kreaturen, få inte vattnas på gården I:84
, få riklig föda I:84, 166
, få öl och mjölk I:203
"Krunehossor", pigan göra färdiga I:47, 85, 95
Lekar, I:86, 104, 129, 161, 204, II:37
"Ljuskronor" II:10
Långkål I:84
Mållidssed I:36, 83, 161
Salt, kreaturen få annandag jul I:160
Slakt, I:47
Staffan, rida, II:15, 23
Stjärngossar I:105, 113, 160
Svartsoppa I:84
Thomas, förbud I:36
Tiggare I:35, 82
Träd, ge öl I:166, 203

— • —

M.455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Födsel, bröllop, sjukdom, död och begravning.

Barn, kasta till brudparet I:91, 167
"Barnavisan" I:91
Barnsängskvinna, begravning, I:36, 123
, förbud I:123, 197
, ha ljustänt, II:43
Bröllop I:89, 167, 170
Bäckahästen, vålla sjukdom I:206
Bärare, vid begravning, I:211
Dopvatten, I:23, 197
Döda, be ta sjukdom med sig I:207, 210
Dödskamp, befria ifrån I:201
Faddergåva, I:163
Grav, igenkasta I:211
, falla igen I:211
Hoppa över varandra, inte göra, I:24
Hund, levande gräva ned II:6
Höns, levande gräva ned II:7
Kardborre, för ohyra, I:194
Kloka I:12, II:7, 31
Kyrkklockor, skrapa av, II:35

Kyrktagning I: 197, 198
Lappri II: 49
Lappskott II: 34
Lik (se också Döda), taga under fotbladet I: 210
Likbår I: 37
Likkista, in te se sin moders II: 53
Likskara, möta, I: 24
Lyten, harskår I: 10, 22, 200
skrikelyte I: 11, 198, 207
skäfer I: 11, 92, 206
slaget I: 23
utslag I: 200, 207
andra lyten I: 22, 124, 199, 200, II: 53
Mara och varulv, I: 27, 125, 170, 195
II: 21, 48
Mördare, Tvungna, II: 41
Mönster, av granris vid begravningar, I: 15
Namngivning, I: 23, 198
Pesthyrkogård I: 36, 59, 212
Plats, lämna åt den döde, I: 212
Själaringning I: 211
Självmördare, begrava på särskild plats I: 211
"Skarn", ~~[illegible]~~ vid vattendrag, II: 35

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Spöke, se, vända kläderna I: 164
Stål, i vaggan I: 197
Taklök, för tänderna I: 194
Tal, vid begravning, I: 211
Tavlor, över döda, I: 37
Trolla, sjukdom på I: 205
Varsel, för död, I: 24, 162, 201, 170, II: 22, 35
Vårtor, I: 21, 188, 193, II: 34

— . —

Tydor och varsel

Fruntimmer med tomma krus, möta I: 10
Grav, falla igen I: 201
Göken, höra ropa I: 24
Höna, hoppa i vagnen I: 9
Katt, hoppa i vagnen I: 9
Kors av halmstrå I: 201
Lycko och olycksdagar att gå i tjänst I: 18
Nyckel, lägga på bordet, I: 221
Uggleskrik, I: 170
S:t Hans blommor I: 112
Fladermus, II: 35

— . —

Sägner

A: Om folktrons allmänna gestalter m.m.

Bäckahästen I: 174, 187, 206, 215, II: 11
"Brydestu'or" I: 121, 189
Djävulen I: 13, 107, 186
Djur I: 59, 107, 153
Drakar I: 141
Dödas julotta I: 192, 203
Goanisse (se Jul: Goanisse)
Goavätta (se Jul: Goavätta)
Gengångare (se Spökerier)
Gloson I: 177
Helgon, kyrka invigdåt, I: 50, 69, 71, 72, II: 62, 70
Jättar, I: 46, 53, 61, 67, 113, 119, 120, 121, 141, 168
179, 184, 215, II: 22, 65
Kyrkor (se också föreg.) I: 33, 50, 52, 53, 69, 101, 99
102, 174, 177, 207, 208 II: 61, 70
Kyrkklockor I: 147, 149, 192, 216, II: 56.
Källor I: 66, 77, 144
Lyktegubbar I: 144, 149, 163, 195
Mara (se Födsel Mara och vaxulv)
Noe skytt, I: 180

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Odens jakt, I: 14, 164
Olle Bull, I: 194
Präster, I: 55, 63, 65, 79, 102, 175, 189
214, II: 35, 57, 59
Sjöjungfrun, I: 154
Sjörå, I: 155
Skatter (se också Drakar), I: 163, 187
Skogsmannen och Skogsnuvan, I: 155
156, II: 13, 22
Snapphanar, I: 13
Spökerier, (se också Dödas julotta) I: 79
171, 185, 187, 190, 191, 204, 219,
II: 12, 51
Tor I: 150
Tröll (se Underjordsfolket)
Underjordsfolket I: 32, 60, 75, 119, 120
142, 145, 149, 150, 151, 158
163, 167, 177, 180, 192,
209, 214, II: 13, 36, 42, 49.
Yrkesmän (se också Präster) I: 14, 108, 168
186.
Älvadansen I: 169, II: 12.

— • —

B. Ortsägner (se också föregående)

Andrarum, Hur namnet uppkommit I: 76
S:t Bothilds källa I: 77
Bolshög, Boolshög I: 62, 113
Brösarp, Kung Albert och drottning Margareta. I: 76
Esperöd, Hur namnet uppkommit I: 67
Glemminge, ~~Om~~ Sverkels hög
Glimmingehus, Jätten, som har byggt slottet I: 179, 215
Grevlunda, Hur namnet uppkommit I: 66
Hagestad, Ramshögs stenar I: 31
Jens Kamra I: 51, 100
Hörup, Herremannen med de många svinen. I: 58
Ingelstad, Kung Inge och kung Gorm II: 36, 67.
Järrestad, Järledösen I: 141
Kåseberga, Alestenar I: 45, 53
Rytters backe I: 149
Köpinge, Hur namnet uppkommit I: 59
Salig Nilses kapell I: 59
Yidzhog I: 61

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Löderup, Jens Grim och prästen i Löderup I: 55, 100, 173, 189, 214, II: 57, 59
Kristian Tyrann och prästen i Löderup (jmfr. föreg.) I: 175, II: 45
Lund, Jätten Finn I: 121, 141, 148, 208 (jmfr. också I: 215)
Ljungby, Ljungby horn och pipa I: 163, 218, II: 15, 44
Ravlunda, När Rablunda borna flyttade till Lund I: 75
Börum, Gossen som kom bort I: 70
Skillinge, Knuts hög I: 113
Smedstorp, Alaberg och Gyaskår II: 55
Spjustorp, Hur namnet uppkommit II: 61
Tryde, Hur namnet uppkommit II: 61
Ö. Nöbelöv, Hildings hög II: 51
Ö. Hemmerlöv, Hålan, som är bottenlös I: 72, II: 14
Vitaby, Helig Tors källa.

Övrig folkdiktning

Dansvisor I: 129
Gåtor I: 25
Ordstäv I: 105, 169
Visor I: 26, 28, 117